

Peter van de Kerkhof

Wij *moeten* niet, daarom doen wij!

'Hoeveel boeken moeten jullie op school lezen?' Op middelbare scholen een veel gehoorde, zo niet de meest gehoorde vraag; met de nadruk op moeten. Wanneer de leerlingen in de brugklas komen, krijgen ze te horen dat lezen moet en de docenten Nederlands doen hun uiterste best leerlingen ertoe te bewegen dat ze (weer) gaan lezen. In die brugklas lukt dat vaak nog wel, maar daarna slaat onverbiddelijk de 'verloedering' toe. We kunnen allemaal de redenen verzinnen; we hebben dat ook al verschillende keren gedaan, er is onderzoek te over dat de vrijetijdsbesteding van pubers in kaart brengt. Per slot van rekening komen wij, docenten, mensen uit het boekenvak, en schrijvers regelmatig bij elkaar om samen de dag van de Literatuur te beleven. Een dag die speciaal in het leven geroepen is ter bevordering van het lezen en de literaire vorming.

Vrijdag 4 november 1994 hebben we weer 'onze' dag beleefd, voor de tweede keer, nadat Bulkboek in 1992 met deze pendant van de voorjaarse Dag van de Literatuur - vooral voor leerlingen en schrijvers- was begonnen. Een dag met als thema 'Literatuuronderwijs en de (nieuwe) media'. Het is een dag geweest vol nieuwe ideeën, uitwisselingen, voordrachten en workshops.

De centrale vraag, al decennia oud - zie wat daar in de docentenbladen *Moer*, *Levende Talen* en ook *Tsjip* over geschreven is - blijft staan: Hoe krijgen wij de jonge mensen aan het lezen? Ik ben van mening dat we dat alleen kunnen bereiken als we (op school) inspelen op hun wensen en aansluiten bij hun belevingswereld. 'Lezen op zich is niet zo erg, maar die Literatuur.....', aldus een leerling.

Kijken we naar de functie van het onderwijs dan zit daar toch iets bij van het opleiden van een nieuwe generatie voor de toekomst. Stel dat we een periode nemen van de volgende 50 jaar. Als we die nieuwe generatie opleiden met een methode die 50 jaar geleden al usance was, zit er een gat van 100 jaar! Steeds als leerlingen boekenlijsten inleveren voor het mondeling schoolonderzoek valt mij op dat het boeken zijn die ik zelf ook voor De Lijst gelezen heb. Het 'nieuwste' boek is uit 1978, met soms een uitzondering voor *De Aanslag*. Meestal kan ik het niet laten en zet onder de lijst: *We leven in 1994!* De hint wordt zelden begrepen.

We draaien de zaak om

Lezen *moet*, de lijst *moet* en vooral de *literatuur moet*. Maar als we het nu eens omdraaien? We schaffen de Lijst af. Geen boekenlijst meer op school in het eindexamenjaar. Inspelen op de wensen van de leerlingen en aansluiten bij hun belevingswereld. Het zou zonder verdere toelichting lijken op de weg van de minste weerstand. Toch is het een gedachte waar ik goede ervaringen mee heb.

Elk mens heeft iets speciaals. iets leuks, grappigs, interessants, iets wat hem bezighoudt. Leerlingen zijn mensen dus..... met een beetje inspanning kun je

Van de Kerkhof, Wij *moeten* niet, daarom doen wij!

erachter komen wat de leerling bezighoudt. Over elk thema is geschreven want auteurs zijn ook mensen. Als iets je bezighoudt, wil je jezelf verrijken. Eigenlijk is niets te dol. Je wil er zelfs voor gaan lezen, ook al is het Literatuur. En nu zijn we waar we willen zijn: lezen!

In het hiernavolgende voorbeeld wil ik ingaan op een andere vorm van literatuuronderwijs. Die is niet echt nieuw, maar ze is wel aangepast aan de nieuwe generatie. Een methode met haken en ogen, niet waterdicht, een verarming in sommige opzichten. De grootste winst is gelegen in het feit dat leerlingen, naar mijn ervaring, met plezier lezen, zoeken, schrijven, praten, luisteren en erachter komen dat Literatuur echt iets moois kan zijn. *Wij moeten geen boeken lezen, wij mogen zelf een onderwerp kiezen en daar willen we iets over weten!* Je zou het, een tikkie deftig, probleemgestuurd onderwijs kunnen noemen.

Het staat voor mij als een paal boven water dat goede randvoorwaarden zorgen voor het slagen of mislukken van de volgende aanpak. Ik ga er dan ook vanuit dat collega's die de uitdaging aandurven, kunnen beschikken over een goede schoolbibliotheek, dat betekent: zowel de ruimte om te kunnen werken met een klas als de aanwezigheid van boeken. Een alternatief is een openbare bibliotheek in de directe omgeving van de school waar goede afspraken mee te maken zijn (zoals eerder besproken in *Tsjip 4/1* over de contactorganen School en Bibliotheek in de regio Arnhem-Nijmegen die een georganiseerde samenwerking tussen de school en de bibliotheek in eenzelfde wijk nastreven. Red.). Natuurlijk vereist het voorbeeld ook enige inzet van docenten. Niet alleen de leerling werkt! Zeker in het eerste jaar kost het veel tijd en aanpassing.

Twee onderwerpen als kader

Het uitgangspunt is *de leerling*. Wat houdt de leerling bezig, waar liggen interesses? Een zoektocht die niet altijd even makkelijk is maar met inspanning is erachter te komen wat een leerling echt leuk vindt. Met dat onderwerp gaan we aan het werk.

Elke (mavo)leerling kiest tenminste twee onderwerpen. De onderwerpen kunnen heel breed zijn bijvoorbeeld: 'kind en oorlog' of heel speciaal bijvoorbeeld: Yvonne Keuls. Vervolgens worden twee of drie primaire werken gekozen. De primaire werken vormen de basis voor het lezen en daarna voor de schriftelijke en mondelinge verwerking. Nadat de leerling de *primaire* werken gelezen heeft, begint de zoektocht naar de *secundaire* werken. Daaronder verstaan we dan boeken die de primaire werken bespreken, samenvatten, in een ander daglicht stellen of iets dergelijks. Tevens moeten leerlingen gestimuleerd worden allerlei dingen op te sporen die te maken (kunnen) hebben met hun primaire werken. Ik denk daarbij aan films, (krante)knipsels, foto's, tekeningen, vertellingen van opa/oma etc. Al deze zaken vormen de *tertiaire* werken.

Er kan met de leerling een afspraak worden gemaakt over de hoeveelheid primaire en secundaire werken; dit hangt af van het niveau. Op mavo-niveau lijkt mij een verdeling van twee primaire werken en van elk werk tenminste

Van de Kerkhof, Wij *moeten* niet, daarom doen wij!

één secundair werk redelijk. Als er nog wat tertiair werk bij komt, worden per onderwerp toch al snel vijf werken gelezen.

Les in de bibliotheek

Per week wordt er een les Nederlands in de bibliotheek gegeven. In die les is er gelegenheid om te werken aan het onderwerp. De docent treedt op als begeleider en kan ook nagaan hoe ver leerlingen zijn. In de bibliotheek kunnen leerlingen lezen, gebruik maken van de naslagwerken of schrijven/tekstverwerken. Dit lijkt heel gewoon; toch bepaalt op deze manier de leerling de inhoud van de bibliotheekles. Als leerlingen extra sturing nodig hebben kan er natuurlijk klassikaal aandacht besteed worden aan de gestelde minimum-eisen. De leerlingen zullen zich vanzelf verdiepen in verschillende problemen die naar voren komen. Een primair werk gaat meer leven en de link naar verschillende raakvlakken zal worden gelegd.

Alle bevindingen moeten schriftelijk worden vastgelegd. Na verloop van tijd ontstaat er een werkstuk. Dit werkstuk moet inhoudelijk worden beoordeeld. Het cijfer telt mee voor het schoolonderzoek. Het beoordeelde werk gaat terug naar de leerling en kan eventueel worden bijgeschaafd. Het bijgeschaafde werk telt nu niet meer mee voor het examen maar dient voor de leerling als uitgangspunt voor het vervolg.

Als alle leerlingen twee onderwerpen af hebben is het tijd om te komen tot een mondelinge proef. Het is te vergelijken met een spreekbeurt. Toch is er een wezenlijk verschil: alle andere leerlingen van de klas participeren. Vooraf is bekend gemaakt welk onderwerp aan de orde zal komen. Leerlingen kunnen alleen, of in groepen, ook het onderwerp voorbereiden. Als de 'spreekbeurt' geweest is, is de rest van de klas in de gelegenheid vragen te stellen en/of verduidelijkingen te vragen. Het is mij opgevallen hoe goed leerlingen in staat zijn vragen te produceren, kritisch te zijn ten opzichte van elkaar en naar elkaar echt te luisteren. Nadat alles verteld en gevraagd is, wordt er voor de spreekbeurt een cijfer vastgesteld.

De vaststelling van het cijfer geschiedt op basis van vooraf bepaalde criteria. Elke leerling stelt voor zichzelf gemotiveerd een cijfer vast. Ook de docent noteert het cijfer. Vervolgens worden de cijfers met elkaar vergeleken. Ik kan uit ervaring zeggen dat de cijfers niet allemaal hetzelfde zijn maar ook zeker niet erg uiteen lopen. Er zou een afspraak gemaakt kunnen worden over wie het laatste woord heeft bij welk cijfersverschil. Het hoeft niet per definitie het cijfer van de docent te zijn dat telt! Het uiteindelijk gegeven cijfer bepaalt weer mede het resultaat voor het schoolonderzoek.

En wat is het nut?

Ik ben me ervan bewust dat dit idee zeker niet zaligmakend is. Het is slechts een andere benadering van het Literatuuronderwijs. Zoals in het begin al vermeld is, zoeken we steeds naar wegen ter bevordering van het lezen en de Literaire vorming. Ik heb gemerkt dat het op deze wijze een invulling geven aan de 'boekenlijst' voor veel leesplezier gezorgd heeft. De lessen in de bibliotheek zijn anders, soms heel vervelend als leerlingen niet willen. Als

Van de Kerkhof, Wij *moeten* niet, daarom doen wij!

docent moet je dan even omschakelen, op een andere manier weer de controle van de les zien te krijgen. Toch is het een experiment dat ik van harte kan aanbevelen. De winst zit in het feit dat er met plezier gelezen wordt. Soms zelfs nog meer dan de 'verplichte boeken'.

Een bijkomend stukje extra winst zit in het totaal van vaardigheden. Door deze aanpak komen leerlingen in een bibliotheek, ze gaan om met geautomatiseerde systemen, ze vergelijken een boek met zijn verfilming, ze snuffelen in (krante)knipsels, proberen moeilijke vragen voor elkaar te verzinnen, luisteren, ontdekken allerlei nieuws, en tegelijk sluit de methode aan bij de beleavingswereld van leerlingen. Het spreken en de kennis van boeken wordt getoetst, zodat er ook gewoon cijfers voor het schoolonderzoek geproduceerd worden. Alleen, nu is er écht gelezen. Er is geen verplichte lijst, er is geen mondeling tegenover twee docenten, er is geen gevoel dat Literatuur iets speciaals is. En dat moeten we zo houden!

Peter van de Kerkhof MA (educational management) begon in 1979 als docent Nederlands bij het voortgezet onderwijs van de gemeente Rotterdam. Thans werkzaam als docent Nederlands en informatiekunde tevens leerjaarcoördinator MAVO - 4 op het Hofstadcollege te Den Haag.

